

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Світлана Тітова

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Анотація:

У статті проаналізовано зміст, форми та методи підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі. Визначено роль інноваційного освітнього середовища в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя-філолога; виокремлено суттєві характеристики змісту інноваційних процесів в освіті.

Ключові слова:

підготовка; професійний розвиток; педагогічні інновації; зміст; форми; методи; інноваційна діяльність; учитель-філолог; інноваційне освітнє середовище.

Анотация:

Тітова Светлана. Актуальные проблемы внедрения содержания, форм и методов подготовки будущих учителей филологических специальностей к профессиональной деятельности в инновационной образовательной среде.

В статье проанализированы содержание, формы и методы подготовки будущих учителей филологических специальностей к профессиональной деятельности в инновационной образовательной среде. Определена роль инновационной образовательной среды в процессе профессиональной подготовки будущего учителя-филолога; выделены существенные характеристики содержания инновационных процессов в образовании.

Ключевые слова:

подготовка; профессиональное развитие; педагогические инновации; содержание; формы; методы; инновационная деятельность; учитель-филолог; инновационная образовательная среда.

Resume:

Titova Svitlana. Actual issues of implementation of the content, forms and methods in future philology teachers' training to the professional activity in an innovative learning environment.

The contents, forms and methods of future philological specialties teachers' training to the professional activity in innovative learning environment is analyzed in the article. The role of innovative learning environment in the process of professional training of a future philology teacher is determined; the main characteristics of content of innovative processes in education are outlined in the paper.

Key words:

preparation; professional development; educational innovations; content; forms; methods; innovation activity; teacher-philologist; innovative learning environment.

Постановка проблеми. У проекті «Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року» передбачено інтеграцію вищої освіти і науки шляхом підвищення частки та якості інноваційної діяльності в закладах вищої освіти, тому вдосконалення рівня професійної компетентності викладача є одним з основних напрямів реформування сучасної освіти. За роки навчання майбутній педагог має набути необхідних умінь пізнавальної самостійності, творчого розроблення окремих проблем на основі опрацьованої літератури, аналізу результатів спостережень і експериментів, прогнозувань. Вищим навчальним закладам необхідно підготувати викладача-методиста, дослідника, новатора, майстра своєї справи. Тому професійна діяльність майбутніх учителів філологічних спеціальностей у сучасних умовах вимагає наявності сформованої професійної компетентності, важливим складником якої є інноваційна компетентність [7, с. 5]. Суттєвим є не тільки рівень теоретичних знань і практичних навичок з усіх лінгвістичних і літературознавчих дисциплін, що вивчалися впродовж навчання в університеті, а й уміння працювати в інноваційному освітньому середовищі, що є

особливим у підготовці фахівця для вищої школи.

Зважаючи на Закон України «Про вищу освіту» (2014), головною метою впровадження інновацій є здатність відповідати на виклики глобалізаційних трансформацій, світових полікультурних тенденцій. Нові ідеї зосереджено навколо проблем оцінювання якості освіти, формування в педагогів індивідуальної відповідальності за позитивні зміни в освіті. Сьогодні утверджується пріоритет інноваційного розвитку освіти на основі модернізації всіх складників системи (змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі) [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення нових інформаційних технологій започатковано в дисертаційних дослідженнях, монографіях вітчизняних і зарубіжних учених, у педагогічних часописах тощо. Так, загальні питання використання інформаційних технологій висвітлені в працях таких дослідників, як А. Алексюк, І. Богданова, М. Жалдак, Л. Карташова, М. Кларін, Т. Клейман, Т. Койчева, Н. Макарова, В. Монахов, Н. Петрова, Є. Полат, Н. Салівон, О. Скрябіна, Р. Тайлер, С. Христочевський.

Психолого-педагогічні проблеми навчальної діяльності на основі інформаційних технологій стали в різні часи предметом наукового пошуку багатьох дослідників (В. Беспалько, Г. Васянович, Л. Ващенко, С. Гончаренко, В. Журавський, М. Євтух, В. Кремень, О. Леонтєв, О. Пехота, О. Семенов, О. Трофимов, А. Фоменко, В. Хомич, О. Шапран). Упровадження інформаційних технологій у професійну підготовку майбутнього вчителя-словесника розкрито в наукових роботах Н. Зарічанської, К. Плиско, О. Семенов, Т. Симоненко, Н. Сороко, В. Воробцової та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статі – з'ясувати й обґрунтувати особливості інноваційних технологій у методичній підготовці майбутніх учителів-словесників; визначити зміст, форми та методи підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до ефективного виконання професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Майбутні вчителі-словесники в процесі методичної підготовки використовують такі програмні засоби: електронні підручники, посібники, енциклопедії, словники тощо; програми MS Office (Word, Excel, Power Point, Microsoft Publisher); Інтернет-ресурси; програмно-апаратні комплекси – інтерактивні дошки.

Інтернет-технології забезпечують пошук і перегляд у мережі великого обсягу різнобічної, неформалізованої, структурованої інформації у вигляді текстових, графічних, аудіо- та відеофайлів або програм з будь-якої галузі людської діяльності. Тому майбутні вчителі-словесники повинні оволодіти знаннями, набути вмінь і навичок, пов'язаних з роботою в глобальних інформаційних мережах. Зокрема потрібно вміти користуватися основними сервісами Інтернету, вести пошук необхідної інформації й аналізувати її.

Використання світового інформаційного простору розширить можливості особистості для пізнавальної та творчої самореалізації. Найбільш популярними є такі інформаційні сервіси: WWW (World Wide Web) – засіб мережевого доступу, гіпермедійна, інтегрована, глобальна інформаційна система; електронна пошта – засіб обміну повідомленнями, що об'єднує послуги телефону й традиційної пошти; електронні конференції – дають змогу брати участь у дискусіях і здійснювати обмін думками; електронні бібліотеки – зібрання книг, що зберігаються в електронному вигляді. Майбутній учитель-філолог може використовувати освітні ресурси

Інтернету в режимі on-line або off-line, Інтернет-джерела (енциклопедію «Українська мова»).

Інновації у вищій школі передбачають: а) створення електронної бази даних про інновації у вищій освіті, організацію науково-дослідницьких (фундаментальних і прикладних) та навчально-методичних робіт з проблем професійної освіти; б) вивчення, узагальнення й поширення кращого вітчизняного, європейського та світового досвіду в цій сфері; в) організацію та проведення on-line-конференцій, семінарів і тренінгових курсів з інноваційних методик викладання гуманітарних дисциплін для професійного загалу. Сьогодні у ВНЗ України широко використовується рейтингова система контролю організації навчального процесу й оцінки знань студентів. Головна мета впровадження рейтингової системи оцінювання знань студентів – поліпшення якості навчання шляхом активізації навчальної діяльності, стимулювання активної самостійної роботи студентів, підвищення об'єктивності оцінки знань, виявлення індивідуальних здібностей студентів, а також створення умов для здорової конкуренції, націленої на здобуття більш високого місця в рейтинговому списку групи, спеціальності, факультету. Ця система надає можливість розпочати впровадження інноваційних процесів. Здійснюється розробка авторських курсів нового покоління, які на етапі формування можуть бути застосовані для індивідуального навчання обдарованих студентів, а надалі, за умов наявності матеріальної бази, – для широкого використання в навчальному процесі.

Погоджуємося з думкою, що «сучасний викладач повинен не лише досконало знати свій предмет, а й активно займатися науково-дослідницькою діяльністю, ефективно розв'язувати виробничі проблеми, самостійно й творчо мислити, володіти культурою ділового спілкування, втілювати власні ідеї в практику професійної діяльності» [3, с. 199].

Проведений аналіз довів, що в Україні спільним керівним нормативним документом є стандарт професійної підготовки вчителя-філолога. Але, незважаючи на підтримку болонських ідей і зорієнтованість на європейський простір вищої освіти, у програмах вишів не завжди є настанова на інноваційне середовище.

Проаналізувавши методико-філологічні програми, пропонуємо внести до деяких з них певні зміни. Так, у програмі курсу «Методика викладання англійської мови в ЗОШ» (розділ 3) пропонуємо до теми «Організація та забезпечення процесу навчання іноземних мов

у ЗОШ» додати тему «Інноваційне забезпечення процесів навчання іноземних мов у школі».

У програмі курсу «Методика викладання зарубіжної літератури в ЗОШ» пропонуємо розділ 2 доповнити темою «Нові методи і прийоми мовлення учнів у системі літературної освіти».

У програмі курсу «Лінгвокультурологія» пропонуємо розділ 2 доповнити темою «Сучасні погляди на мовний менталітет». У програмі курсу «Основи наукових досліджень у філології» пропонуємо розділ 1 доповнити темою «Інноваційні методи проведення наукового пошуку в умовах навчання у ВНЗ на філологічному факультеті». У програмі курсу «Методика викладання другої мови в ЗОШ» пропонуємо розділ 2 доповнити темою «Інформаційно-методичні матеріали в інноваційному освітньому середовищі у процесі вивчення другої мови». До програми курсу «Основи педагогічних вимірювань і моніторингу якості освіти» пропонуємо додати тему – «Формування змісту педагогічного тесту».

У програмі курсу «Методика викладання зарубіжної літератури в ЗОШ» (розділ 2) до теми «Розвиток мовлення учнів у системі літературної освіти» варто додати тему «Нові методи і прийоми мовлення учнів у системі літературної освіти».

У програмі курсу «Лінгвокультурологія» (розділ 2) до теми «Відбиття в мові українського менталітету» пропонуємо додати тему «Сучасні погляди на мовний менталітет».

У програмі курсу «Основи наукових досліджень у філології» (розділ 1) пропонуємо доповнити тему «Оволодіння основами організації і проведення наукового пошуку в умовах навчання у ВНЗ на філологічному факультеті» темою «Інноваційні методи проведення наукового пошуку в умовах навчання у ВНЗ на філологічному факультеті».

До програми курсу «Методика викладання другої мови в ЗОШ» (розділ 2 – «Вивчення окремих розділів шкільного курсу другої мови») варто додати тему «Додаткові нові інформаційно-методичні матеріали в інноваційному освітньому середовищі в процесі вивчення другої мови».

У програмі курсу «Основи педагогічних вимірювань і моніторингу якості освіти» (розділ 2) до теми «Формування змісту педагогічного тесту» слід додати тему «Формування змісту педагогічного тесту з урахуванням сучасних освітніх технологій».

У програмі курсу «Методика викладання української мови в ЗОШ» (розділ 3) до теми «Удосконалення комунікативної компетенції школярів на основі їхньої мовленнєвої діяльності» пропонуємо додати тему «Додаткові

інформаційно-методичні матеріали в інноваційному освітньому середовищі для вдосконалення комунікативної компетенції учнів».

У програмі курсу «Методика викладання української літератури в ЗОШ» (розділ 3) до теми «Методика викладання поезії на межі століть» варто додати тему «Упровадження нових інформаційних технологій у процесі вивчення поезій».

У програмі курсу «Методика викладання української літератури у ВНЗ» (розділ 3) до теми «Індивідуальна і самостійна робота студентів з української літератури. Форми самостійної роботи студентів-філологів» слід додати тему «Нове інформаційно-методичне забезпечення лінгвістичних і лінгвометодичних курсів в інноваційному освітньому середовищі (індивідуальна, самостійна робота)».

Уважаємо, що освітня інноватика передбачає міждисциплінарний синтез соціологічних, дидактичних, психологічних, акмеологічних, економічних та інших завдань. Вона виявляє глибинні процеси створення й застосування нового в системі освіти, яким притаманні особливості, пов'язані з учасниками цього процесу, суб'єктами розвивальної взаємодії. Інноваційні процеси мають пронизувати всі програмні курси.

У ході формуального експерименту для студентів, що навчаються за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» (спеціальність 6.020303 «Англійська мова, зарубіжна література») і «спеціаліст» (спеціальність 7.02030301 «Українська мова та література») у 8-9 семестрах було впроваджено спецкурс «Організація професійної діяльності вчителів-філологів в інноваційному освітньому середовищі».

Зміст і структура цього навчального спецкурсу підпорядковані меті навчання, освітнім цілям, принципам побудови системи підготовки, загальним вимогам, що висувуються до випускника філологічного факультету як майбутнього вчителя-філолога та спеціальним вимогам до випускника як до працівника освіти. Метою спецкурсу є ознайомлення з новітніми технологіями навчання лінгвістичних дисциплін у вищій школі.

У процесі вивчення спецкурсу передбачається: уточнення основних питань нормативних курсів; поглиблення знань про особливості навчально-виховного процесу у вищій школі в умовах інновацій; визначення ролі й місця в ньому української мови, змісту й технології навчання; організація дослідницької роботи студентів у галузі української лінгвістики й лінгводидактики; вивчення загальних питань охорони праці з урахуванням

особливостей підготовки за відповідними напрямками й майбутньої професійної діяльності випускників тощо. Крім того, студенти мають навчитися працювати в умовах реформування середньої та вищої освіти, що є одним з найголовніших завдань підготовки сучасного філолога – викладача мовознавчих дисциплін на філологічних факультетах і мовних курсів на інших (нефілологічних) спеціальностях.

Рекомендована програма укладена з урахуванням вимог, що висуваються до майбутніх учителів-філологів, для формування різнобічних і глибоких знань щодо організації професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі.

Ефективність підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі багато в чому залежить від *форм і засобів навчання*.

Лекційний курс (лекція методологічна, лекція-інтеграція, підсумкова лекція; оглядово-повторювальна, проблемна, інтерактивна лекція, лекція-конференція) є науково-теоретичною базою, що забезпечує усвідомлене засвоєння прикладних питань лінгвометодики у вищій школі. Практичні заняття й самостійна робота спрямовані на вдосконалення лінгвометодичних компетенцій викладача.

Поетапна підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі передбачає використання різних типів лекцій, кожна з яких виконує певну роль на конкретному етапі навчання: інформаційна, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, проблемна, лекція-діалог, лекція з аналізом конкретних навчальних ситуацій тощо.

Необхідні в професійній діяльності вміння й навички найефективніше формуються на семінарських заняттях. Вони дають змогу узагальнити й систематизувати знання, здобуті на лекціях. Семінарські заняття розглядаються як інтенсивна самостійна робота студентів під керівництвом викладача, основне призначення якої полягає в професійному використанні знань у навчальних ситуаціях [4, с. 375].

Семінар-практикум є популярною формою навчання. Метою такого заняття є поєднання теорії і практики. Студенти обговорюють проблемні питання, знаходять шляхи реалізації практичних завдань. У ході організованих нами семінарів-практикумів були використані словесні, наочні й інтерактивні методи навчання.

На семінарських заняттях передбачено такі форми роботи, як: усне опитування, письмове тестування, контрольні зрізи; рольові ігри; спостереження за заняттями викладачів, педагогічних колективів, студентів-

практикантів; аналіз таких занять та їх окремих фрагментів; конференції; дискусії; розроблення планів-конспектів занять різних типів; добір наочності, дидактичного матеріалу; моделювання навчальної ситуації в аудиторії; обговорення наукових статей за темами дослідження, захист залікових занять.

Метод дискусії використовувався на всіх етапах навчання спецкурсу «Організація професійної діяльності вчителів-філологів в інноваційному освітньому середовищі». Дискусії в підготовці майбутніх учителів-філологів сприяли формуванню навичок використання інноваційних технологій, побудови аргументів, розвитку критичного мислення, аналізу й порівняння способів діяльності, навичок взаємодії в професійно-орієнтованому навчальному середовищі.

Ділові ігри як форма навчання передбачають розгляд системи педагогічних ситуацій, що відтворюють умови професійної діяльності вчителя. Під час гри студенти виконують обрану роль – вчителя, учня, батьків, посадових осіб тощо. Використання навчально-ігрових проєктів як особистісно-орієнтованого, інтерактивного, дидактичного засобу дає змогу студентам відчувати себе активними суб'єктами навчально-виховного процесу, встановити партнерську взаємодію у відносинах з викладачем, розвинути творчі, комунікативні й дослідницькі здібності. Оцінювання й аналіз своєї власної діяльності та діяльності інших студентів уможливує розвиток рефлексивних навичок.

Самостійна робота є важливою формою організації навчального процесу у вищій школі, оскільки вона впливає на формування у спеціаліста якостей, необхідних для того, щоб діяти самостійно, творчо, ухвалювати нестандартні рішення. Поняття «самостійна робота студентів» визначають як «заплановану індивідуальну або колективну роботу студентів, яка виконується за завданням викладача й під його методичним керівництвом, але без його безпосередньої участі» [2, с. 65].

Індивідуальне завдання – форма організації навчання, що має на меті поглибити, узагальнити набуті знання й навчитися використовувати їх у практичній діяльності. Такі завдання студенти виконують самостійно під керівництвом викладача. У тому разі, коли завдання носять комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів.

Висновки. Отже, упровадження нових форм, методів і засобів у процес навчання майбутніх учителів-філологів сприяло формуванню в них позитивної мотивації до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі; набуттю ними вмінь і навичок спілкування в ситуаціях, наближених до професійних;

розвитку критичного мислення; систематизації, узагальненню й використанню нової інформації про інноваційні технології в професійній діяльності; використанню творчого підходу до розробки уроків мови та літератури й організації діяльності в позаурочний час; формуванню в майбутніх учителів філологічних спеціальностей потреби щодо систематичного поповнення своїх знань і творчого застосування їх у своїй професійній діяльності в інноваційному освітньому середовищі.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку вбачаємо у визначенні й обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов, які сприятимуть раціональному прискоренню кількісних змін, каталізуватимуть перехід ВНЗ на вищий рівень інноваційного розвитку, гарантуватимуть створення для майбутніх учителів-філологів відповідної методики, що озброїть їх новими формами, методами й засобами навчання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>
2. Вавіліна С. Роль використання електронних навчальних ресурсів у формуванні професійної компетенції майбутніх філологів // Якість вищої мовної освіти: шляхи вдосконалення організації і проведення педагогічної практики студентів-філологів: матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конференції. – Горлівка: Вид-во ГДПІМ, 2010. – С. 64–65.
3. Васянович Г. Інформаційні технології для якісної та доступної освіти / Г. Васянович // Вибрані твори: у 7 т. – Львів: Норма, 2015. – Т. 5. – С. 197–199.
4. Зарічанська Н. Реальний стан готовності вчителів філологічних дисциплін до інноваційної діяльності / Н. Зарічанська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. – Ред. кол.: ТОВ «Планер», 2012. – Вип. 29. – С. 374–380.
5. Козак Л. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі / Л. Козак // Освітологічний дискурс. – Електронне наукове фахове видання Київського університету імені Бориса Грінченка. – 2014. – № 1(5). – С. 95–107.
6. Корольова О. Методичні принципи та сучасні проблеми інтенсифікації процесу навчання за допомогою використання інформаційних технологій / О. Корольова. – Горлівка: Вісник ГП, 2014. – С. 222–225.
7. Шяджуване Н. Стратегії інноваційного навчання у вищій школі / Н. Шяджуване, Л. Урбоньєне // Професійна освіта: методологія, теорія та технології: зб. наук. праць. – Київ: Педагогічна думка, 2015. – Вип. 1. – С. 5–15.

Рецензент: Аносов І.П. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:
Тітова Світлана Віталіївна

st3172@mail.ru

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., 08401, Україна
doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i16.1420>

Матеріал надійшов до редакції 26. 04. 2016 р.

Прийнято до друку 20.05.2016 р.

References

1. *Law of Ukraine "On higher education"*. Retrieved from : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14> [in Ukrainian]
2. Vavilina, S. (2010). The role of use of electronic learning resources in forming the professional competence of future philologists. *The quality of higher language education: the ways to improve organization and having practice by philology students: proceedings of IV International scientific and practical conference*. Horlivka : Vyd-vo HDPIIM, 64-65. [in Ukrainian]
3. Vasianovych, H. (2015). *Information technologies for quality and open education. Selected works: in 7 vol. Vol.5: coll. of scientific works*. Lviv : Norma, 197-199. [in Ukrainian]
4. Zarichans'ka, N. (2012). The real state of philology teachers' readiness to innovative activity. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. Issue 29, 374-380. [in Ukrainian]
5. Kozak, L. (2014). The study of innovative models of learning in higher school. *Osvitohichnyi diskurs. Elektronne naukove fakhove vydannia Kyivskoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka*, 1 (5), 95-107. [in Ukrainian]
6. Koroliova, O. (2014). *Methodical principles and odern problems of the learning process intensification by means of information technologies*. Horlivka : Visnyk HPIIM, 222-225. [in Ukrainian]
7. Shiadzhuvane, N., Urboniene, L. (2015). Strategies of innovative learning in higher school. *Profesiina osvita: metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii*. Issue 1. Kyiv.: Pedahohichna dumka, 5-15. [in Ukrainian]